Οι εξελίξεις στην οικονομία και την κοινωνία

ΕΝΟΤΗΤΑ 1, ΚΕΦ 3,ΙΙ

Οικονομία και κοινωνία της υπαίθρου

Στα χρόνια της Μακεδονικής δυναστείας (867-1056):

1.Σταθερή αύξηση του πληθυσμού

2.Βελτίωση της οικονομίας

3.Μεγαλύτερη ανάπτυξη της αστικής έναντι της οικονομίας της υπαίθρου

Εξέλιξη της *βυζαντινής αριστοκρατίας* από τον 9ο έως τον 11ο αιώνα:

1.Οι γαιοκτήμονες-αριστοκράτες του ύστερου ρωμαϊκού κράτους χάθηκαν μετά τις εχθρικές εισβολές του 7ου αι.

2.Από τον 8ο στον 9ο αι δημιουργούνται δύο νέες ομάδες αριστοκρατών: *η αριστοκρατία της γης (επαρχιακή) και η αριστοκρατία των αξιωμάτων (αστική)*

3.Συχνά οι δύο ομάδες συνδέονται μεταξύ τους με επιγαμίες με αποτέλεσμα τον 10ο αι να συγχωνευτούν σε ενιαία αριστοκρατία, τους *δυνατούς*. Αυτοί ήταν πολιτικοί, στρατιωτικοί και θρησκευτικοί άρχοντες καθώς και οι διαχειριστές της κρατικής, της αυτοκρατορικής, της εκκλησιαστικής και της μοναστικής περιουσίας.

Διαμόρφωση των αγροτικών τάξεων:

1.Οι αγροτικές μάζες στο σύνολό τους λέγονταν *πένητες*

2.Αποτελούνταν από α.τους ελεύθερους γαιοκτήμονες, β.τους ακτήμονες γεωργούς που μίσθωναν τη γη για να την καλλιεργήσουν και γ. τους παροίκους που δεν είχαν δικαίωμα στη γη που καλλιεργούσαν, ήταν δεμένοι με αυτήν και είχαν σχέση απόλυτης προσωπικής εξάρτησης από τους κυρίους τους.

3.Ήδη από τον 9ο αιώνα οι ανεξάρτητοι αγρότες κινδύνευαν από τους μεγαλοκτηματίες, γιατί τους έπαιρναν τα κτήματά τους είτε με νόμιμο τρόπο (αγορά, κληροδοσία) είτε με παράνομο τρόπο.

4.Αντιμετώπιζαν επίσης πολύ μεγάλη φορολογική πίεση.

5.Τα μεγάλα κτήματα δεν ήταν ενιαία αλλά αποτελούνταν από πολλές διάσπαρτες εκτάσεις, *τα χωρία ή προάστεια*, τα οποία καλλιεργούσαν ελεύθεροι ενοικιαστές ή πάροικοι.

ο οικο
οι τεωργοι

πόλεις
ποταμοὶ Νεφθα-
λεὶμ

Νεαρός με το γάιδαρό του από μωσαϊκό του Μεγάλου Παλατίου της Κωνσταντινούπολης.

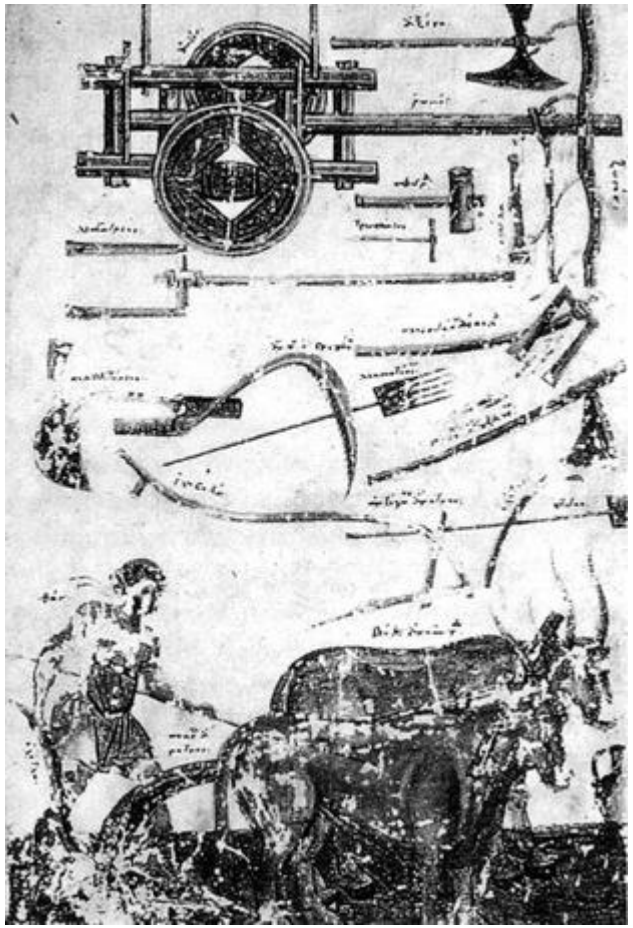

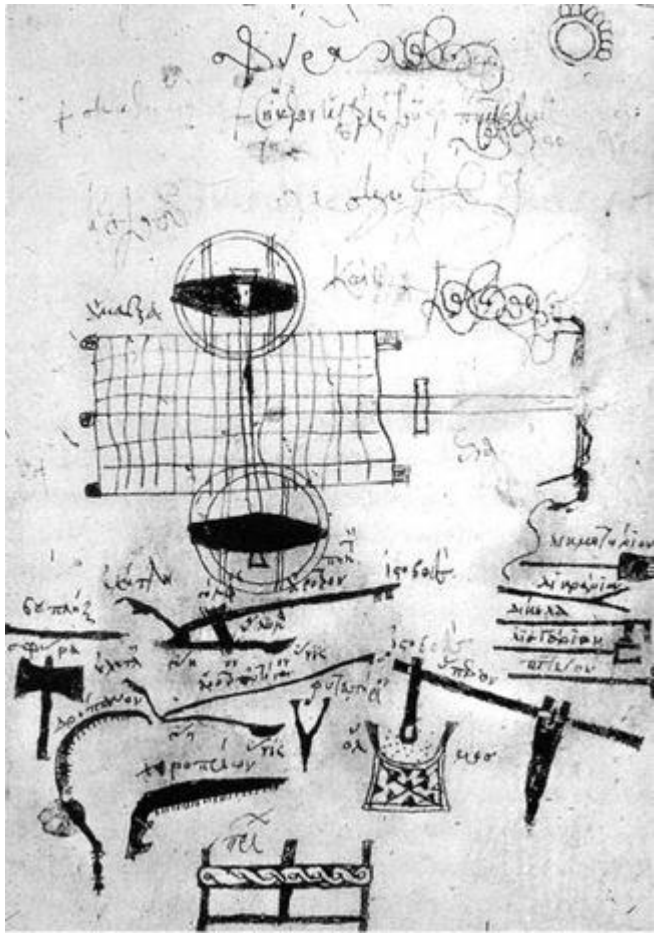

Σχέδια γεωργικών εργαλείων από βυζαντινό χειρόγραφο.

Οι *ευγενείς* που κατείχαν τις μεγάλες εκτάσεις:

1.Ζούσαν ζωή με μεγάλη χλιδή

2.Δε δαπανούσαν χρήματα για να βελτιώσουν τις αγροτικές εγκαταστάσεις

3.Δεν ξόδευαν χρήματα για να βελτιώσουν τα μέσα και τις τεχνικές παραγωγής

ΑΡΑ:η αγροτική παραγωγή στο Βυζάντιο παρέμεινε στάσιμη και ευάλωτη στις μεγάλες κρίσεις από τα μέσα του 11^{ου} αιώνα.

Ένας μικρασιάτης μεγαλογαιοκτήμονας

Ο Φιλάρετος, γιος του Γεωργίου από την Παφλαγονία] συγκαταλεγόταν στους ευγενείς του Πόντου και της Γαλατίας. Ήταν ζάπλουτος και κατείχε πολλά κοπάδια: εξακόσια βόδια, εκατό ζευγάρια βοδιών για όργωμα, οχτακόσια άλογα που έβοσκαν στα λιβάδια του, ογδόντα άλογα και μουλάρια που χρησίμευαν για μεταφορές, δώδεκα χιλιάδες πρόβατα.

Ήταν επίσης ιδιοκτήτης σαράντα οκτώ εκτεταμένων αγροκτημάτων (προάστεια) που είχαν καθορισμένα όρια, ήταν ωραία και πολύ μεγάλης αξίας, καθώς από τα υψώματα που βρίσκονταν απέναντι από αυτά ανέβλυζε κάθε φορά μια πηγή που μπορούσε να αρδεύσει βαθιά τα χωράφια που χρειάζονταν πότισμα διέθετε, επίσης, πολλούς υπηρέτες και πάρα πολλά πλούτη.

Βίος αγίου Φιλαρέτου του Ελεήμονος (τέλη 8ου αι.), έκδ.
M.-H. Fourmy - M. Leroy, Byzantion 9 (1934) 113-115.

Δείπνο πλουσίων. Μικρογραφία χειρογράφου του 14ου αι. (Παρίσι. Εθνική Βιβλιοθήκη).

Παλάτι πλουσίου. Μικρογραφία χειρογράφου. Ρώμη, Βιβλιοθήκη Βατικανού. 11ος αι.

Οικονομία και κοινωνία των πόλεων

- Αστική οικονομία:

1.Μεγάλη ανάπτυξη της οικονομίας στις πόλεις

2.Ήταν εκχρηματισμένη

3.Κέντρα της αστικής οικονομίας: παλιές πόλεις που ανοικοδομήθηκαν (Πάτρα, Σπάρτη), νέες πόλεις, αστυκώμαι ή αγροτοπόλεις δηλαδή αστικά κέντρα με ημιαγροτικό χαρακτήρα (τα κάστρα Άρτζε στη Γεωργία και Άνιον στην Αρμενία), πόλεις στις οποίες γίνονταν μεγάλες ετήσιες εμποροπανηγύρεις (Έφεσος, Ευχάιτα,Τραπεζούντα κ.α.)

4.*Συντεχνίες ή συστήματα*, δηλαδή τα επαγγελματικά σωματεία στα οποία ήταν οργανωμένοι οι έμποροι και οι βιοτέχνες.

Αυτά ήταν κλειστά επαγγελματικά σωματεία με αυστηρά καθορισμένο ύψος παραγωγής και τιμές προϊόντων. Η λειτουργία τους καθοριζόταν με αυστηρές διατάξεις (Επαρχικόν βιβλίον-10ος αι). Οι βιοτεχνίες σχετίζονταν με τον τομέα των τροφίμων και την επεξεργασία και την εμπορία ειδών πολυτελείας (μετάξι, μπαχαρικά, πολύτιμοι λίθοι)

5.*Το βυζαντινό εμπόριο*: α.αύξηση των εξαγωγών από τον 10 αι β.εμπορικές σχέσεις με Βούλγαρους, Ρώσους, ιταλικές πόλεις όπως η Βενετία, το Χαλιφάτο. Οι βυζαντινοί έμποροι αγόραζαν τα περιζήτητα μπαχαρικά στο Κάιρο αλλά και οι μουσουλμάνοι έμποροι έφερναν μπαχαρικά, αρώματα και βαφικές ύλες στο Βυζάντιο.Τα προϊόντα εκτελωνίζονταν στην Τραπεζούντα, εμπορική πύλη της Ασίας προς την Ανατολή.

Οι σιδηρουργοί όπως και οι άλλοι επαγγελματίες στη μεσοβυζαντινή κοινωνία ήταν οργανωμένοι στις συντεχνίες ή συστήματα.
Στην εικόνα, ελεφαντοστό, στο οποίο απεικονίζεται σφυρηλάτηση σιδήρου. 10ος-11ος αιώνας.
New York, The Metropolitan Museum of Art, Gift of J.Pierpont Morgan, 1917 (17.190.138-139).
Photograph © 1996 The Metropolitan Museum of Art, New York

6.Λόγω της ανάπτυξης της αστικής οικονομίας δημιουργείται η *μεσαία τάξη*: επιχειρηματίες, έμποροι, βιοτέχνες, ναύκληροι, τραπεζίτες. Υποκινούσε συχνά λαϊκά κινήματα κατά των ευγενών και απέκτησε μεγάλη κοινωνική και πολιτική επιρροή τον 11ο αι.

7.Οι λαϊκές μάζες των πόλεων: α.αποτελούσαν τον *Δήμο* β.ήταν κυρίως φτωχοί που εργάζονταν περιστασιακά ή ήταν άνεργοι

Εμπορική σημασία της Τραπεζούντας

α. Οι μυρεψοι οφείλουν να παραλαμβάνουν από τους εισαγωγείς την πραμάτεια που τους αναλογεί, στην τιμή που έχει κάθε είδος, την ημέρα που εισάγεται στην Κωνσταντινούπολη από εμπόρους της Χαλδίας ή της Τραπεζούντας ή κάποιας άλλης περιοχής [...]. Και ας εμπορεύονται πιπέρι, ναρδόσταχυ κανέλα, ξυλαλόη, άμβαρ, μόσχο, λιβάνι, σμύρνα, βαρζί (κόκκινη βαφή), λουλάκι, λάκα, λαζούρι, χρυσόξυλο, ζυγαία, και ό,τι άλλο σχετικό με τη μυρεψική και τη βαφική.

Επαρχικόν Βιβλίον, 10. 2, έκδ. J. Koder, Βιέννη 1991, 110-111.

β. Στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας είναι η Τραπεζούντα. Εκεί, στη διάρκεια του έτους, γίνονται πολλές εμπορικές εκθέσεις, και έρχονται πολλοί λαοί για εμπόριο: Μουσουλμάνοι, Βυζαντινοί, Αρμένιοι και άλλοι, ακόμη και άνθρωποι από την Κιργιζια.

Al-Mas'udi, Χρυσά λιβάδια, γερμ. μετ. G. Rotter, Μόναχο 1982, 85 εξ.

γ. Η Τραπεζούντα είναι συνοριακή πόλη των Ρωμαίων. Εκεί μεταβαίνουν όλοι μας οι έμποροι. Όλα τα υφάσματα της ελληνικής βιοτεχνίας, όλα τα μεταξωτά που εισάγονται στην επικράτεια του Ισλάμ, μεταφέρονται διάμέσου της Τραπεζούντος.

Al-Istakri, γαλ. μετ. Defremery, Journal Asiatique 14 (1849) 462.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς εξελίχθηκε η οικονομία σε γενικές γραμμές την εποχή της Μακεδονικής δυναστείας;
2. α.Ποια πορεία ακολούθησε η αριστοκρατία του Βυζαντίου και πώς διαχωρίστηκε; β.Ποια ήταν η νέα ομάδα αριστοκρατών και πώς προέκυψε τον 10^{ο} αι; γ.Ποιες ομάδες αποτελούσαν τη μάζα των αγροτών;
3. Σε ποια δεινή κατάσταση άρχισε να περιέρχεται η αγροτική κοινότητα από τις αρχές του 9^{ου} αι και για ποιους λόγους;
4. α.Από ποιες εκτάσεις αποτελούνταν τα μεγάλα κτήματα, ποιοι τα καλλιεργούσαν και ποιοι επωφελούνταν από τα έσοδα; β.Ποια οικονομική τακτική ακολούθησαν οι ευγενείς ως προς τις επενδύσεις και πώς αυτό επηρέασε την βυζαντινή οικονομία μέχρι τα μέσα του 11^{ου} αι;
5. Ποιο είδος οικονομίας αναπτύχθηκε κυρίως από ήδη από τις αρχές του 9^{ου} αι και ποια χαρακτηριστικά είχε;
6. α.Σε ποιες ομάδες ήταν οργανωμένοι οι εμποροβιοτέχνες και πώς καθοριζόταν η λειτουργία τους; β.Ποιο ήταν το αντικείμενο της εμπορικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας;
7. Ποια προϊόντα διακινούσαν οι Βυζαντινοί στο εξωτερικό εμπόριο από τον 10ο αι και με ποιους είχαν εμπορικές σχέσεις;
8. Πώς επηρέασε τη βυζαντινή κοινωνία η ανάπτυξη της αστικής οικονομίας;